וְהַכֹּהֲנִים אוֹמְרִים, "כַּפֵּר לְעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר פָּדִיתָ [ה']" וְאַל תִּתֵּן דָּם נָקִי בְּקֶרֶב עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל", ואף שהפסוק מסיים 'ונכפר להם הדם', לֹא הָיוּ צְרִיכִין לוֹמַר "וְנִכַּפֵּר לָהֶם הַדָּם", שאין זה בכלל האמירה, אֶלָּא רוּחַ הַקּוֹדֶשׁ מְבַשַּׂרְתָּן ואומרת בתורה, אֵימָתַי שֶׁתַּעֲשׂוּ כָּכָה הַדָּם מִתְכַּפֵּר לָהֶם.

גמרא. שנינו במשנה שאין המום פוסל בעגלה. מקשה הגמרא, וְיֵהָא מוּם פּוֹסֵל בְּעֶגְלָה מִקַּל וָחוֹמֶר, וּמַה פָּרָה אדומה שֶׁאֵין הַשָּׁנִים פּוֹסְלוֹת בָּהּ שהרי אין קרויה בה 'אשר' אין בה מום', עֶגְלָה שֶׁשָּׁנִים פּוֹסְלוֹת בָּהּ שהרי אין קרויה עגלה אלא עד בת שנה, אֵינוֹ דִּין שֶׁיֵּהֵא מוּם פּוֹסֵל בָּהּ. מתרצת הגמרא, שַׁאנִי הָתָם לענין מום שחלוקה בו עגלה מפרה, דְּאָמַר קְרָא בפרה, 'אֲשֶׁר אֵין בָּהּ מוּם', ומלת 'בה' באה למעט, דווקא בָּהּ מוּם פּוֹסֵל, וְאֵין מוּם פּוֹסֵל בְּעֶגְלָה והמיעוט מוציא מסברת הקל וחומר. מקשה הגמרא, אֶלָּא מֵעַתָּה ש'בה' משמע מיעוט, לֹא יְהוּ שְׁאָר עֲבוֹדוֹת מלבד עלה עליה עול פּוֹסְלוֹת בָּהּ – בפרה, אַלְמָה אָמַר רַבִּי יְהוּדָה אָמַר רַב, הֲנִיחַ עָלֶיהָ – על פרה אדומה עוֹדָהּ – אגודה שֶׁל שַׁקִּין פְּסוּלָה משום מלאכה, וחילוק יש בין פרה לעגלה, שלענין פרה די בעליית המשא עליה כדי לפוסלה, שכן כתוב בה 'אשר לא עלה עליה', וּבְעֶגְלָה אינה נפסלת במלאכת משא עַד שֶׁתִּמְשׁוֹךְ את המשא מעט, שכן כתוב בה 'אשר לא עובד בה', יוציא מן הקל וחומר לפרה, ונאמר שדווקא 'בה' בעגלה שאר עבודות פוסלות, אבל בפרה שלא נאמר בה אלא עול, לא תפסולנה בה שאר עבודות.

מתרצת הגמרא, שַׁאנִי פָּרָה שמה ששאר עבודות פוסלות בה, אינו משום שלמדים מקל וחומר, אלא משום דְּיָלְפִינַן בגזרה שוה 'עול' פרה מֵעֶגְלָה, שכשם שעגלה שאר עבודות פוסלות בה, כך פרה שאר עבודות פוסלות בה, וכיון שמלה זו מופנית לגזרה שוה, הרי הוא כאילו מפורש בה ששאר עבודות פוסלות בה, והמיעוט של 'בה' שבעגלה, בהכרח נדרשנו לדבר אחר. מקשה הגמרא, אם כך, עֶגְלָה נַמִּי מדוע אין המום פוסל בה, תֵּיתֵי גם היא בגזרה שוה 'עול' 'עוֹל' מִפָּרָה, ונאמר שכשם שהמום פוסל בפרה, כך יפסול בעגלה. מתרצת הגמרא, אי אפשר ללמוד מגזרה שוה זו לענין מום, כִּי הָא מִיעֵט רַחֲמָנָא בפרה 'בָּהּ', לומר שאין המום פוסל אלא בה ולא בעגלה. מקשה הגמרא, אם כך, מדוע לענין שאר עבודות בפרה, אמרת שלמדים מגזרה שוה לפסול שאר עבודות, הרי בְּעֶגְלָה נַמִּי כְּתִיב 'בָּהּ', ונאמר שאין ללמוד גזרה שוה לענין שאר עבודות, כיון שמיעטה תורה בעגלה לומר שרק בה שאר עבודות פוסלות ולא בפרה.

מתרצת הגמרא, הַהוּא – המיעוט 'בה' שממעט שדווקא בעגלה פוסלות שאר עבודות ולא בדבר אחר לא מפרה ממעט אותם, אלא מִיבָּעֵי לֵיהּ לְמַעוּטֵי קָדָשִׁים דִּלְא פָּסְלָה בְּהוּ עֲבוֹדָה, שלולא מיעוט זה, סָלְקָא דַּעְתָּךְ אֲמִינָא לֵיתֵי קדשים בְּקַל וָחוֹמֶר מֵעֶגְלָה שתפסול בהם עבודה, וּמָה עֶגְלָה שקלה היא שֶׁאֵין מוּם פּוֹסֵל בָּהּ, עֲבוֹדָה פּוֹסֶלֶת בָּהּ, קָדָשִׁים שחמורים הם שֶׁמּוּם פּוֹסֶלֶת בָּהֶן, אֵינוֹ דִּין שֶׁעֲבוֹדָה פּוֹסֶלֶת בָּהֶן, ולכך הוצרך הכתוב לומר בעגלה 'בה', לומר שרק בעגלה פוסלת עבודה ולא בקדשים, אבל פרה לא נתמעטה מכאן, ולמדה מגזרה שוה מעגלה שאף שאר עבודות פוסלות בה.

מקשה הגמרא, כיצד אמרת ש'בה' שבעגלה הוצרך למעט שאין עבודה פוסלת בקדשים, כדי שלא נלמד אותם בקל וחומר מעגלה, הרי אִיבָּא לְמִיפְרַךְ על הקל וחומר, מַה לְּעֶגְלָה שלכך פוסלת בה עבודה, שחמורה היא בכך שֶׁכֵּן שָׁנִים פּוֹסְלוֹת בָּהּ, שהרי אינה קרויה עגלה אלא בת שנתה, אבל קדשים שקלים הם בכך שאין השנים פוסלות בהם, אף עבודה לא תפסול בהם, וכיון שאין כאן קל וחומר, אין צורך למעט אותם מ'בה', ובהכרח בא למעט פרה משאר עבודות שאינם עול, ומדוע אמר רב שאף שאר עבודות פוסלות בפרה. מתרצת הגמרא, אָמַר קָדָשִׁים מִי לֵיכָּא דְּפָסְלֵי בָּהּ שָׁנִים – וכי לא מצאנו קדשים שפוסלים בהם שנים, וכיון שיש קדשים שפוסלים בהם שנים, כגון פסח וחטאת שנאמר בהם 'בן שנתו', כִּי אֵיצְטְרִיךְ קְרָא שנאמר בעגלה 'בה', לְהָנֵךְ קָדָשִׁים דְּפָסְלָה בָּהּ שָׁנִים שבהם ניתן ללמוד בקל וחומר מעגלה שתפסול בהם עבודה, הואיל ואין בהם פירכא זו של פסול שנים, ולכך ניתן לומר ש'בה' זה ממעט רק קדשים ולא פרה.

מקשה הגמרא, וְקָדָשִׁים, מה דִּלְא פָּסְלָה בָּהּ עֲבוֹדָה, וכי מֵהָכָא נַפְקָא מהמיעוט 'בה', הרי מֵהָתָם נַפְקָא, ממה שנאמר בפרשת מומין, "עִוֶּרֶת אוֹ שָׁבוּר אוֹ חָרוּץ אוֹ יַבֶּלֶת אוֹ גָרָב אוֹ יַלֶּפֶת לֹא תַקְרִיבוּ אֵלֶּה לַה'", ומהמלה 'אלה' מדוייק, שרק אֵלֶּה שהם מומין אִי אַתָּה מַקְרִיב, אֲבָל אַתָּה מַקְרִיב קָדָשִׁים שֶׁנַּעֲבְדָה בָּהֶן עֲבוֹדָה, ואין צריך ללמוד זאת מ'בה', ושוב יקשה, שבהכרח נדרוש מ'בה' שאין שאר עבודות פוסלות בפרה, ונקשה על דברי רב. מתרצת הגמרא, אף שכבר נאמר 'לא תקריבו אלה', עדיין אִיצְטְרִיךְ למעט זאת מ'בה', שאילו נאמר רק 'לא תקריבו אלה', סָלְקָא דַּעְתָּךְ אֲמִינָא, שמה שאין עבודה פוסלת בקדשים, הָנֵי מִילֵּי הֵיכָא דְּעָבַד בָּהֶן עֲבוֹדַת הֶיתֵּר, אֲבָל עבד בהם עֲבוֹדַת אִיפּוּר כגון שעבד בהם בשבת, או שחרש בכלאים של שור וחמור, אֵימָא לִיתַּסְרוּ להקרבה, לכך צְרִיכָא למעט זאת גם מ'בה'.

מקשה הגמרא, וְהָא נַמִּי כשעבד בהם עבודת איסור, הרי מֵהָכָא נַפְקָא, שנאמר בפרשת מומין פסוק נוסף, "וּמִיַּד בֶּן נֵכָר לֹא תַקְרִיבוּ אֶת לֶחֶם אֱלֹהֵיכֶם מִכָּל אֵלֶּה", וגם כאן מדוייק מהמלה 'אלה', שרק אֵלֶּה שהם מומין אִי אַתָּה מַקְרִיב, אֲבָל אַתָּה מַקְרִיב קָדָשִׁים שֶׁנַּעֲבְדָה בָּהֶן עֲבוֹדָה, וכיון שנאמרו שני פסוקים, ודאי יש לדרוש את השני לעבודת איסור, ושוב אין צורך ללמוד זאת מ'בה' שבעגלה, ובהכרח נדרוש מ'בה' שאין שאר עבודות פוסלות בפרה, ושוב יקשה על דברי רב. מתרצת הגמרא, אף שנאמרו שני פסוקים בפרשת מומין, עדיין אִיצְטְרִיךְ למעט זאת מ'בה', שאילו לא נאמרו אלא פסוקים אלו, סָלְקָא דַּעְתָּךְ אֲמִינָא, שמה שאין עבודה פוסלת בקדשים, בין עבודת היתר ובין עבודת איסור, הָנֵי מִילֵּי, הֵיכָא דְּעָבַד בָּהֶן כְּשֵׁהֶן חוּלִּין, אֲבָל אם עָבַד בָּהֶן כְּשֶׁהֵן קָדָשִׁים, אֵימָא לִיתַּסְרוּ בכך מהקרבה, לכך צְרִיכָא למעט זאת גם מ'בה' שבעגלה, ולענין זה נדרש 'בה', ולא למעט פרה, וכדברי רב שלמדים מעגלה לפסול גם שאר עבודות בפרה.

גּוּפָא, אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, הֲנִיחַ עָלֶיהָ – על פרה אדומה עוֹדָהּ – אגודה שֶׁל שַׁקִּין, פְּסוּלָה משום מלאכה, וחילוק יש בין פרה לעגלה, שלענין פרה די בעליית המשא עליה כדי לפוסלה, שכן כתוב בה 'אשר לא עלה עליה', וּבְעֶגְלָה אינה נפסלת במלאכת משא עַד שֶׁתִּמְשׁוֹךְ את המשא מעט, שכן כתוב בה 'אשר לא משכה'.

מקשה הגמרא מברייתא, על דברי רב שחילק בין פרה לעגלה, מֵיתִיבִי, נאמר בפרה 'אשר לא עלה עליה עול', אֵין לִי שפוסל בה אֶלָּא עוֹל, שֶׁאֵר עֲבוֹדוֹת מִנַּיִן שפוסלות בפרה, אֲמָרַתָּ, קַל וָחוֹמֶר הוא, וּמָה עֶגְלָה שקלה היא בכך שֶׁאֵין מוּם פּוֹסֵל בָּהּ, שְׁאָר עֲבוֹדוֹת פּוֹסְלוֹת בָּהּ שכן כתוב בה 'אשר לא עובד בה', פָּרָה שחמורה היא בכך שֶׁמּוּם פּוֹסֵל בָּהּ שכן כתוב בה 'אשר אין בה מום', אֵינוֹ דִּין שֶׁשְּׁאָר עֲבוֹדוֹת פּוֹסְלִין בָּהּ. וְאִם נַפְשָׁךְ לוֹמַר שאין זה קל וחומר, יש ללמוד זאת מגזרה שוה, נֶאֱמַר כָּאן בפרה 'אשר לא עלה עליה עוֹל', וְנֶאֱמַר לְהַלָּן בעגלה 'אשר לא משכה בעוֹל' מַה לְּהַלָּן בעגלה שְׁאָר עֲבוֹדוֹת פּוֹסְלוֹת בָּהּ, אַף כָּאן בפרה שְׁאָר עֲבוֹדוֹת פּוֹסְלוֹת בה.

ומבארת הגמרא תחילה את דברי הברייתא, ואחר כך תקשה ממנה את הקושיא. שואלת הגמרא, מַאי 'אִם נַפְשָׁךְ לוֹמַר' שאמרה הברייתא, שפירושו שאם תאמר שאין ללמוד זאת מקל וחומר, מדוע

המשך בעמוד קצג

תאמר כך. משיבה הגמרא, **וְכִי תֵּימָא, אֵיכָא לְמֵיפְרַךְ** על קל וחומר זה, **מָה לְעֶגְלָה** שלכך פוסלת בה עבודה, שחמורה היא בכך **שֶׁכֵּן שְׁנַיִם פּוֹסְלוֹת בָּהּ** שהרי אינה קרויה עגלה אלא בת שנתה, תאמר בפרה שקלה היא בכך שאין השנים פוסלות בה, לכך לא יפסלו בה שאר עבודות. **אִי נָמִי** עוד ניתן לפרוך את הקל וחומר, **קָדָשִׁים יוֹכִיחוּ, שֶׁמּוּם פּוֹסֵל בָּהֶן, וְאֵין עֲבוֹדָה פּוֹסֶלֶת בָּהֶן,** הרי שאין פסול המום גורם שעבודות יפסלו בה, לכך אמרה הברייתא שיש ללמוד זאת מגזרה שוה, **נֶאֱמַר כָּאן 'עוֹל', וְנֶאֱמַר לְהַלָּן 'עוֹל', מָה לְהַלָּן** בעגלה, אף **שְׁאָר עֲבוֹדוֹת** פוסלות, **אַף כָּאן** בפרה, אף **שְׁאָר עֲבוֹדוֹת** פוסלות. ועתה, אחר שנתבארה הברייתא, מקשה ממנה הגמרא על דברי רב, **וּמָקוֹם שֶׁבָּאתָה** – הרי המקור שיפסלו בפרה שאר עבודות מלבד עול, אינו אלא מעגלה, ואם כך, **מָה לְהַלָּן** בעגלה, אין עבודת משא פוסלת בה **עַד שֶׁתִּמְשׁוֹךְ, אַף כָּאן** בפרה, לא תפסול בה עבודת משא **עַד שֶׁתִּמְשׁוֹךְ,** ומדוע חילק רב בכך בין פרה לעגלה.

מתרצת הגמרא, **תַּנָּאֵי הִיא** – דבר זה, מהו המקור ששאר עבודות מלבד עול פוסלות בפרה, שנוי במחלוקת תנאים, **דְּאִיכָּא** תנא **דְּמַיְיתֵי לָהּ** בגזרה שוה **מֵעֶגְלָה** והיא הברייתא האמורה, **וְאִיכָּא** תנא **דְּמַיְיתֵי לָהּ** ששאר עבודות פוסלות בפרה **מִנּוֹפָהּ דְּפָרָה** – מפרשת פרה אדומה עצמה, **דְּתַנְיָא,** נאמר בפרה 'אשר לא עלה עליה **עוֹל', אֵין לִי** שיפסול בה **אֶלָּא עוֹל, שֶׁאָר עֲבוֹדוֹת מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר, 'אֲשֶׁר לֹא עָלָה עָלֶיהָ עֹל',** ולא נאמר 'אשר לא עלה עול עליה', לכן דורשים 'אשר לא עלה עליה' **מִכָּל מָקוֹם** גם אם אינה עול, **אִם כֵּן,** כיון שלאו דווקא עול פוסל בה, **מָה תַּלְמוּד לוֹמַר 'עוֹל', לומר, עוֹל פּוֹסֵל** בה **בֵּין בִּשְׁעַת עֲבוֹדָה,** כלומר שהניח העול לצורך שהפרה תישא את העול, **בֵּין שֶׁלֹּא בִּשְׁעַת עֲבוֹדָה** – שאינו צריך שהפרה תישא עבשו את העול, אלא הניח העול על הפרה כדי להקל משאו מידו, ואילו **שְׁאָר עֲבוֹדוֹת אֵין פּוֹסְלוֹת** בה **אֶלָּא בִּשְׁעַת עֲבוֹדָה** – כגון שהניח עליה משא כדי להוליכו, ולא כשהניח עליה באקראי להקל משאו מידו. ומעתה, רב שחילק בין פרה לעגלה, שפרה פוסלת משעת עליית המשא, ובעגלה עד שתמשוך, לא למד פסול שאר עבודות בפרה מעגלה, אלא סבר בברייתא זו, שלמדה שאר עבודות בפרה מפרשת פרה אדומה עצמה.

מקשה הגמרא, לדברי הברייתא שלמדה את שאר העבודות מגופה של פרה, מדוע אתה מרבה שאר עבודות בפרה, **וְאֵימָא, 'אֲשֶׁר לֹא עָלָה עָלֶיהָ' שמשמע כל דבר מלאכה, הרי הוא כְּלָל,** ומה שנאמר אחריו **'עוֹל', הרי הוא פְּרָט,** נמצא שהוא **כְּלָל וּפְרָט,** והמדה היא, שכשיש כלל ופרט **אֵין בְּכְלָל אֶלָּא מַה שֶּׁבִּפְרָט,** שהפרט פירושו של כלל, נמצא, **עוֹל אֵין** – יפסול בה, אבל **מִידֵי אַחֲרִינָא לֹא** יפסול בה. מתרצת הגמרא, **'אֲשֶׁר'** שנאמר כאן **רַבּוֹתָא הוּא** ומרבה את שאר העבודות, ולכך אין דורשים כאן כלל ופרט.

אָמַר רַבִּי אַבָּהוּ, בְּעֵי מִינֵּיהּ מֵרַבִּי יוֹחָנָן – שאלתי את רבי יוחנן, **מִשִּׁיכַת עוֹל** שפוסלת בעגלה, **בְּכַמָּה** היא פוסלת. **אָמַר לִי** משתמשוך **כְּמֵלֹא עוֹל** היא נפסלת. **אֲבָל אֵיעָא לְהוּ** – הסתפקו בני בית המדרש, 'כמלא עול' שאמר רבי יוחנן, האם **לְאָרְבּוֹ** של עול אמר, **אוֹ לְרָחְבּוֹ. אָמַר לְהוּ הָהוּא מֵרַבָּנָן וְרַבִּי יַעֲקֹב שְׁמֵיהּ, לְדִידִי מְפָרְשָׁא לִי מִינֵּיהּ דְּרַבִּי יוֹחָנָן** – לי פירש רבי יוחנן, **מִשִּׁיכַת עוֹל לְרָחְבּוֹ** שהוא **טֶפַח.** שואלת הגמרא, **וְלֵימָא** אם כך ששיעור המשיכה הוא **טֶפַח** ולשם מה הוזכר עול. משיבה הגמרא, **הָא קָא מַשְׁמַע לַן** רבי יוחנן בכך, **שִׁיעוּרָא דְּעוֹל** לרחבו **טֶפַח הָוֵי, לְמַאי נַפְקָא מִינָּהּ** בכך ששיעור עול הוא טפח, **לְמֵקַח וּמִמְכָּר** – שהפוסק עם חברו למכור לו עול סתם, צריך לתת לו עול ברוחב טפח.

אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן שָׁאוּל, מִפְּנֵי מָה אָמְרָה תּוֹרָה הָבִיא עֶגְלָה בְּנַחַל, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, יָבֹא עגלה שהיא **דֶּבֶר שֶׁלֹּא עָשָׂה** עדיין **פֵּירוֹת** שהרי בת שנתה היא ולא ילדה, **וְיֵעָרֵף** בנחל איתן שהוא **בְּמָקוֹם** קשה **שֶׁאֵין עוֹשֶׂה פֵּירוֹת, וְיִכָּפֵר עַל מִי שֶׁלֹּא הִנִּיחוּ** לחלל זה **לַעֲשׂוֹת פֵּירוֹת.** מבררת הגמרא, **מַאי** כוונת רבי יוחנן בן שאול שלא הניחו לו לעשות **פֵּירוֹת, אִילֵימָא** פירות **פֵּרָיָה וְרִבְיָה** שלא הניחו להרוג לעסוק בה, **אֶלָּא מֵעַתָּה אָזְקֵן וַאֲפָרִים** שנמצאו חללים, **הָכִי נָמֵי דְּלָא עָרְפִינַן** – וכי אין עורפים עליהם עגלה, מכיון שאינם ראויים ללדת, **אֶלָּא** פירות אלו הכוונה שלא הניחו לו לעשות עוד **מְצוֹת.**

שנינו במשנה, **וּמוֹרִידִין אוֹתָהּ אֶל נַחַל אֵיתָן, אֵיתָן כְּמַשְׁמָעוֹ קָשֶׁה. תָּנוּ רַבָּנָן, מִנַּיִן לְאֵיתָן שֶׁהוּא קָשֶׁה, שֶׁנֶּאֱמַר** בפרשת בלעם, כשראה את הקיני,

אומרת הגמרא, **וְתֵימָא נַמִּי גַּבֵּי עֶגְלָה כִּי הַאי גַּוְונָא** – כאותם דרשות ששנינו בפרה, נאמר בעגלה ערופה 'אשר לא משכה **בעול', אֵין לִי** שפוסל בה **אֶלָּא עוֹל, שְׁאָר עֲבוֹדוֹת מִנַּיִן** שפוסלות בה, **תַּלְמוּד לוֹמַר** לפני זה בפסוק, **'אֲשֶׁר לֹא עָבַד בָּהּ',** הרי שעבודה **מִכָּל מָקוֹם** פוסלת בה, **אִם כֵּן, מָה תַּלְמוּד לוֹמַר** בהמשך הפסוק **'עוֹל',** לומר, **עוֹל פּוֹסֵל** בה **בֵּין בִּשְׁעַת עֲבוֹדָה בֵּין שֶׁלֹּא בִּשְׁעַת עֲבוֹדָה** – אפילו אם הניחו דבר עליה שלא לשם עבודה, כגון להקל משאו מידו, ואילו **שְׁאָר עֲבוֹדוֹת אֵין פּוֹסְלוֹת** בה **אֶלָּא בִּשְׁעַת עֲבוֹדָה** – כגון שהניח עליה משא כדי להוליכו, ולא כשהניח עליה באקראי.

מקשה הגמרא, מדוע מרבים שאר עבודות בעגלה, **וְאֵימָא** שמה שנאמר בתחילת הפסוק **'אֲשֶׁר לֹא עָבַד בָּהּ'** שמשמע כל עבודה, הרי הוא **כְּלָל,** ומה שנאמר אחר כך **'עוֹל', הרי הוא פְּרָט,** נמצא שהוא **כְּלָל וּפְרָט,** והרי **אֵין בִּכְלָל אֶלָּא מַה שֶּׁבִּפְרָט,** נמצא **עוֹל אֵין** – יפסול בה, אבל **מִידֵי אַחֲרִינָא לֹא** יפסול בה. מתרצת הגמרא, **'אֲשֶׁר'** שנאמר כאן **רַבּוֹתָא הוּא** ומרבה את שאר העבודות, ולכך אין דורשים כאן כלל ופרט.

"אֵיתָן מוֹשָׁבֶךָ – מקום מושבך קשה, משום וְשִׂים בַּסֶּלַע קִנֶּךָ", הרי שאיתן הוא סלע, וְאוֹמֵר, "שִׁמְעוּ הָרִים אֶת רִיב ה' וְהָאֲתָנִים מוֹסְדֵי אָרֶץ" הרי שההרים קרויים איתנים, והר הוא של אבנים. אֲחֵרִים אוֹמְרִים, מְנַיִן לְאֵיתָן שֶׁהוּא מקום יָשָׁן – דהיינו שמקום עריפת העגלה צריך להיות מקום שלא הביאו קרקע ממקום אחר לכאן, שֶׁנֶּאֱמַר בנבואת ירמיהו על בבל, "גּוֹי אֵיתָן הוּא גּוֹי מֵעוֹלָם הוּא", הרי ש'איתן' פירושו ישן.

שנינו במשנה, וְעוֹרְפִין אוֹתָהּ בְּקוֹפִין מֵאֲחוֹרֶיהָ. אומרת הגמרא, מַאי טַעְמָא עורפים אותה במקום זה, משום שנֶּאֱמַר בגזרה שוה "עֶרִיפָה' 'עֶרִיפָה' מַחֲטַאת הָעוֹף שנאמר בה 'ממול ערפו', שפירושו, המקום שתחת הערוף שאחורי הפנים.

שנינו במשנה, וּמְקוֹמָהּ אָסוּר מִלְּזָרְעוֹ וּמִלֵּיעָבֵד. תָּנוּ רַבָּנָן, נאמר על מקום העריפה, שהוא נחל "אֲשֶׁר לֹא יֵעָבֵד בּוֹ וְלֹא יִזָּרֵעַ", לשון זה משמע לְשֶׁעָבַר – שבעבר לא נעבד ולא נזרע בו, לומר שאם נזרע או נעבד בו בעבר נפסל מלערוף בו, דִּבְרֵי רַבִּי יְאוֹשִׁיָּה. רַבִּי יוֹנָתָן אוֹמֵר, לשון זה משמע לְהַבָּא – שאסור לעבוד ולזרוע במקום העריפה מכאן ולהבא.

מבאר רבא את מחלוקתם, רָבָא אָמַר, לְהַבָּא – שאסור לעבוד ולזרוע במקום העריפה מכאן ולהבא, דִּכְווֹלֵי עָלְמָא הן רבי יאשיה והן רבי יונתן לֹא פְּלִיגִי, דִּכְתִיב 'וְלֹא יִזָּרֵעַ' שמשמעותו להבא, כִּי פְּלִיגִי – במה נחלקו, האם יש בפסוק משמעות גם לְשֶׁעָבַר, ובכך נחלקו, רַבִּי יְאוֹשִׁיָּה סָבַר, שנכלל בפסוק גם תנאי שבעבר לא נעבד ולא נזרע בו, שהרי כתוב באותו פסוק, 'אשר לא יעבד בו', וּמִי כְּתִיב 'וְלֹא יֵעוּבַד' בלבד, שמשמעו לשון צוואה לעתיד, הרי 'אשר לא יעבד' נאמר, ובשנוספת המלה 'אשר', אין זה לשון צוואה, אלא עובדה שכך היה. וְרַבִּי יוֹנָתָן סבר שאין נכלל בכך תנאי לשעבר, כִּי מִי כְּתִיב 'אֲשֶׁר לֹא נֶעֱבַד' שהוא לשון עבר, 'אשר לא יעבד' נאמר, ו'יעבד' הוא לשון עתיד. וְרַבִּי יְאוֹשִׁיָּה משיב על כך, שאמנם ללא המלה 'אשר', 'לא יעבד' הוא לשון עתיד, אולם כשנוסף על כך 'אֲשֶׁר', לשון זה לְשֶׁעָבַר מַשְׁמַע. וְרַבִּי יוֹנָתָן סבר שהתוספת של 'אֲשֶׁר' לא משום לשון עבר נאמר, אלא רַבּוֹיֵי הוּא לרבות את כל העבודות לאיסור, וכדלהלן.

שנינו במשנה, וּמוּתָּר לִסְרוֹק שָׁם פִּשְׁתָּן וּלְנַקֵּר שָׁם אֲבָנִים. תָּנוּ רַבָּנָן, "אֲשֶׁר לֹא יֵעָבֵד בּוֹ וְלֹא יִזָּרֵעַ", כיון שנאמר 'ולא יזרע', אֵין לִי לאסור בו אֶלָּא זְרִיעָה, שְׁאָר עֲבוֹדוֹת מְנַיִן שאסורות, תַּלְמוּד לוֹמַר "אֲשֶׁר לֹא יֵעָבֵד בּוֹ", שמשמע כל העבודות מִכָּל מָקוֹם, אִם כֵּן כיון שנאסרו כל העבודות, מַה תַּלְמוּד לוֹמַר 'וְלֹא יִזָּרֵעַ', לוֹמַר לָךְ, שלא נאסרו אלא העבודות הדומות לזריעה, מַה זְּרִיעָה מְיוּחֶדֶת בכך שֶׁהִיא בְּגוּפָהּ שֶׁל קַרְקַע, אַף כָּל עבודה שֶׁהִוא בְּגוּפָהּ שֶׁל קַרְקַע אסורה, יָצְאָה חְרִיקַת פִּשְׁתָּן וְנִיקּוּר אֲבָנִים שֶׁאֵינָן בְּגוּפָהּ שֶׁל קַרְקַע שמותרות. משקה הגמרא, מדוע כל העבודות אסורות, וְאִימָא 'אֲשֶׁר לֹא יֵעָבֵד בּוֹ' הרי הוא כְּלָל, 'וְלֹא יִזָּרֵעַ' הרי הוא פְּרָט, והמדה היא שבמקום שיש כְּלָל וּפְרָט, אֵין בִּכְלָל אֶלָּא מַה שֶּׁבִּפְרָט, ואם כך זְרִיעָה אין – תהיה אסורה, מִידֵי אַחֲרִינָא לא יהיה אסור. מתרצת הגמרא, 'אֲשֶׁר' שנאמר כאן רַבּוֹיָא הוּא לרבות כל העבודות.

שנינו במשנה, וְזִקְנֵי הָעִיר הַהִיא רוֹחֲצִין יְדֵיהֶן כּוּ'. תָּנוּ רַבָּנָן, נאמר בפסוק "וְכֹל זִקְנֵי הָעִיר הַהִיא הַקְּרוֹבִים אֶל הֶחָלָל יִרְחֲצוּ אֶת יְדֵיהֶם עַל הָעֶגְלָה הָעֲרוּפָה בַּנָּחָל", שֶׁאֵין תַּלְמוּד לוֹמַר – שלא היה צריך לומר 'הָעֲרוּפָה', וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר 'הָעֲרוּפָה', שצריכים לרחוץ את ידיהם עַל מְקוֹם עֲרִיפָתָהּ שֶׁל עֶגְלָה. הברייתא ממשיכה לבאר את המשך הפסוק, "וְאָמְרוּ יָדֵינוּ לֹא שָׁפְכוּ אֶת הַדָּם הַזֶּה וְעֵינֵינוּ לֹא רָאוּ", וְכִי עַל לִבֵּנוּ עָלְתָה שֶׁבֵּית דִּין שׁוֹפְכִין דָּמִים, אֶלָּא כך פירושו, לֹא בָּא זה הרוג זה לְיָדֵינוּ וּפְטַרְנוּהוּ לדרכו בְּלֹא מְזוֹנוֹת, שאם שלחנו אותו ללא מזון, יש לחוש שעל ידי כך הוצרך לגזול מן הבריות ומתוך כך נהרג, וזהו 'ידינו לא שפכו', וְלֹא רְאִינוּהוּ וְהִנַּחְנוּהוּ ללכת לדרכו יחידי בְּלֹא לְוָיָה וזהו 'ועינינו לא ראו'.

תַּנְיָא, הָיָה רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר, בית דין כּוֹפִין לִלְוָיָה – את מי שאינו רוצה ללוות האורח, לִפְי שֶׁשָּׂכָר הַלְוָיָה אֵין לָהּ שִׁיעוּר, שֶׁנֶּאֱמַר בענין כיבוש העיר לוז על ידי בני יוסף, "וַיִּרְאוּ הַשֹּׁמְרִים אִישׁ יוֹצֵא מִן הָעִיר וַיֹּאמְרוּ לוֹ הַרְאֵנוּ נָא אֶת מְבוֹא הָעִיר וְעָשִׂינוּ עִמְּךָ חָסֶד" וּכְתִיב, "וַיַּרְאֵם אֶת מְבוֹא הָעִיר", וּמַה חֶסֶד עָשׂוּ עִמּוֹ, מה שנאמר שם שֶׁכָּל אוֹתָהּ הָעִיר הָרְגוּ לְפִי חֶרֶב, וְאוֹתוֹ הָאִישׁ וּמִשְׁפַּחְתּוֹ שִׁלְּחוּ.

עוד נאמר שם, "וַיֵּלֶךְ הָאִישׁ אֶרֶץ הַחִתִּים וַיִּבֶן עִיר וַיִּקְרָא שְׁמָהּ לוּז הִיא שְׁמָהּ עַד הַיּוֹם הַזֶּה", תַּנְיָא, אותה עיר לוז שבנה אותו איש, הִיא העיר לוּז שֶׁצּוֹבְעִין בָּהּ תְּכֵלֶת, וממה שנאמר 'היא שמה עד היום הזה' למדנו, הִיא לוּז שֶׁבָּא סַנְחֵרִיב וְלֹא בִלְבְּלָהּ, אף שבלבל את כל האומות, בא נְבוּכַדְנֶצַּר שהחריב את ארץ ישראל וְלֹא הֶחֱרִיבָהּ, וְאַף מַלְאַךְ הַמָּוֶת אֵין לוֹ רְשׁוּת לַעֲבוֹר בָּהּ, אֶלָּא זְקֵנִים שֶׁבָּהּ, בְּזְמַן שֶׁדַּעְתָּן קָצָה עֲלֵיהֶן, יוֹצְאִין חוּץ לַחוֹמָה וְהֵן מֵתִים. ומעתה, וַהֲלֹא דְּבָרִים קַל וָחוֹמֶר, וּמָה כְּנַעֲנִי זֶה שהראה להם את מבוא העיר, שֶׁלֹּא דִּיבֵּר בְּפִיו לשם כך, וְלֹא הָלַךְ בְּרַגְלָיו שהרי לא נאמר אלא 'ויראם', בשכר זאת גָּרַם הַצָּלָה לוֹ וּלְזַרְעוֹ עַד סוֹף כָּל הַדּוֹרוֹת, שאין מלאך המות שולט בהם, כִּדְלעיל, מִי שֶׁעָשָׂה לְזֶה בְּרַגְלָיו, עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה שאין שיעור לשכרו. אומרת הגמרא, בַּמֶּה הֶרְאָה לָהֶם אותו כנעני את מבוא העיר, חִזְקִיָּה אָמַר, בְּפִיו עֲקָם לָהֶם לצד אותו מקום. רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר, בְּאֶצְבָּעוֹ הֶרְאָה לָהֶם את המקום. תַּנְיָא כְּוָותֵיהּ דְּרַבִּי יוֹחָנָן, בְּשֵׂכֶל שֶׁבְּנַעֲנִי זֶה הֶרְאָה בְּאֶצְבָּעוֹ, גָּרַם הַצָּלָה לוֹ וּלְזַרְעוֹ עַד סוֹף כָּל הַדּוֹרוֹת.

אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, הַמְהַלֵּךְ בַּדֶּרֶךְ וְאֵין לוֹ לְוָיָה, יַעֲסוֹק בַּתּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר על התורה שהיא לויה, "כִּי לִוְיַת חֵן הֵם לְרֹאשֶׁךָ וַעֲנָקִים לְגַרְגְּרֹתָיִךְ".

וְאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, בְּשָׁכִיל אַרְבָּעָה פְּסִיעוֹת שֶׁלְּוָיָה פָּרְעָה לְאַבְרָהָם, שֶׁנֶּאֱמַר, "וַיֵּצֵא עָלָיו פַּרְעֹה אֲנָשִׁים וישלחו אתו ואת אשתו ואת כל אשר לו" וגו', שנאמר שם 'וישלחו אותו' שזו היא לויה, נִשְׁתַּעְבֵּד בְּבָנָיו של אברהם עד אַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה, שֶׁנֶּאֱמַר "וְעַבְדוּם וְעִנּוּ אוֹתָם אַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה".

אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, כָּל הַמַּלְוֶה אֶת חֲבֵירוֹ אַרְבַּע אֲמוֹת בָּעִיר, אותו חבר אֵינוֹ נִיזּוֹק בדרכו. ומספרת הגמרא שכך אירע, רַבִּינָא אַלְוֵיהּ לְרָבָא בַּר יִצְחָק אַרְבַּע אַמּוֹת בָּעִיר, מְטָא לִידֵיהּ חִיזְקִיָּא, וְאִיתְצִיל – הגיע בדרך היזק לרבא בר יצחק, וניצול ממנו.

תָּנוּ רַבָּנָן, הָרַב לַתַּלְמִיד חייב ללוותו עַד עִיבּוּרָהּ שֶׁל עִיר – עד הבית החיצון של העיר שעומד בתוך שבעים אמה וארבעה טפחים לבתי העיר, חָבֵר לְחָבֵר חייב ללוותו עַד סוף תְּחוּם שַׁבָּת שהם אלפיים אמה מחוץ לעיר, תַּלְמִיד לְרַב אֵין לוֹ שִׁיעוּר. אומרת הגמרא, וְכַמָּה חייב התלמיד ללוות את רבו, אָמַר רַב שֵׁשֶׁת, עַד פַּרְסָה, וְלֹא אָמְרָן שדי בפרסה אחת אֶלָּא רַבּוֹ שֶׁאֵינוֹ מוּבְהָק, אֲבָל רַבּוֹ מוּבְהָק צריך ללוותו עד שְׁלֹשָׁה פַּרְסָאוֹת.

מספרת הגמרא, רַב כַּהֲנָא אַלְוֵיהּ לְרַב שִׁימִי בַּר אַשִׁי רבו, מִפּוּם נַהֲרָא – עיר בבבל, עַד בֵּי צִינְיָתָא דְּבָבֶל – מקום שיש בו הרבה עצי דקל, כִּי מָטוּ הָתָם – כשהגיעו לשם, אָמַר לֵיהּ רב כהנא לרב שימי בר אשי, וַדַּאי דְּאָמְרִיתוּ – האם אמת הוא דבר זה שאומרים, הָנֵי צִינְיָתָא דְּבָבֶל מְשַׁנֵּי אָדָם הָרִאשׁוֹן אֵיתַנְהוּ – אלו הדקלים שבבבל מצויים שם משנות אדם הראשון. אָמַר לֵיהּ רב שימי בר אשי, אַדְּכַרְתָּן מִלְּתָא – הזכרת לי דבר זה דְּאָמַר רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי חֲנִינָא, מַאי דִּכְתִיב שהקדוש ברוך הוא הוליך את בני ישראל "בְּאֶרֶץ לֹא עֲבַר בָּהּ אִישׁ וְלֹא יָשַׁב אָדָם שָׁם", לשם מה הוצרך לומר שלא ישב אדם שם, וְכִי מֵאַחַר שֶׁלֹּא עָבַר, הֵיכָן יֵשֵׁב (וּמֵאַחַר שֶׁלֹּא יָשַׁב הֵיכָן עָבַר), אֶלָּא כוונת הפסוק לאדם הראשון, שכל אֶרֶץ שֶׁגָּזַר עָלֶיהָ אָדָם הָרִאשׁוֹן לִישׁוֹב, נִתְיַשְּׁבָה, אֶרֶץ שֶׁלֹּא גָּזַר עָלֶיהָ אָדָם הָרִאשׁוֹן לישוב לֹא נִתְיַשְּׁבָה ו'לא ישב אדם', פירושו, שלא גזר

המשך בעמוד קצד

עליה אדם הראשון לישוב, ולכך לא עבר בה איש, וכן דקלים אלו, במקום זה יש רק דקלים, כי כך גזר אדם הראשון, שלא יהיה בו אלא ישוב דקלים, ולכך מתכוונים במה שאומרים שהדקלים משנות אדם הראשון. מספרת הגמרא, **רַב מָרְדְּכַי אַלְוִיהּ לְרַב אַשִׁי** רבו **מֵהַגְרוֹנְיָא וְעַד בֵּי כִיפֵּי, וְאָמְרִי לָהּ, עַד בֵּי דוּרָא.**

אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מְשׁוּם רַבִּי מֵאִיר, כָּל שֶׁאֵינוֹ מְלַוֶּה וּמִתְלַוֶּה – כל שאינו מלוה את חברו, וכן מי שאינו מניח שילווהו, הרי הוא **בְּאִילּוּ שׁוֹפֵךְ דָּמִים, שֶׁאִילְמְלֵי לִיווּהוּ אֲנָשֵׁי יְרֵיחוֹ לְאֶלִישָׁע** כשהלך מעירם, לא היו התינוקות מתקלסים בו, וכך **לֹא גָּזְרָה הַיּוּבְּים לַתִּינוֹקוֹת.** ומביאה הגמרא את המעשה, **שֶׁנֶּאֱמַר** על אלישע הנביא אחר שריפא את המים בירידו, **"וַיַּעַל מִשָּׁם בֵּית אֵל וְהוּא עֹלֶה בַּדֶּרֶךְ וּנְעָרִים קְטַנִּים יָצְאוּ מִן הָעִיר וַיִּתְקַלְּסוּ בּוֹ וַיֹּאמְרוּ לוֹ עֲלֵה קָרֵחַ עֲלֵה קָרֵחַ",** ומפרשת הגמרא, **אָמְרוּ לוֹ, עֲלֵה שֶׁהַקָּרֵחָת** – שרוקנת **עָלֵינוּ אֶת הַמָּקוֹם** שכל עוד שהיו המים רעים, היינו מתפרנסים על ידי שהבאנו מים ממקום אחר ומכרנו, ועכשיו שרפאת את המים, קפחת את פרנסתינו.

עוד מבארת הגמרא, **מַאי 'וּנְעָרִים קְטַנִּים'** הרי נערים גדולים הם ואינם קטנים, וקטנים אינם נערים, **אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר,** נערים נקראו על שם **שֶׁמְּנוֹעָרִים מִן הַמִּצְוֹת, קְטַנִּים** נקראים על שם **שֶׁהָיוּ מְקֻטָּנֵי אֻמָּנָה** בכך שדאגו על הפסק פרנסתם על ידי ריפוי המים. **תָּנָא** בברייתא פירוש אחר על כך, **נְעָרִים הָיוּ, וּבְזִבְּזוּ עַצְמָן** – הנהיגו את עצמם בבזיון **כְּקַטָּנִים. מַתְקִיף לָהּ רַב יוֹסֵף,** מה הקושי בכך שקרויים גם נערים וגם קטנים, **וְדִלְמָא** נערים אינו כינוי לגילם אלא קרויים כך **עַל שֵׁם מְקוֹמָן** שבאו מעיר ששמה 'נעורן', וקטנים היו, **מִי לֹא כְּתִיב** – וכי לא נאמר כעין זה, **"וְאֶרֶם יָצְאוּ גְדוּדִים וַיִּשְׁבּוּ מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל נַעֲרָה קְטַנָּה",** וְקַשְׁיָא לָן כמו כן, כיצד היא **נַעֲרָה** וּקְטַנָּה הלא נערה בת שתים עשרה היא ואינה קטנה, **וְאָמַר רַבִּי פְּדָת, קְטַנָּה** היתה **דְּמִן נְעוֹרָן** – מן העיר נעורן, וכך נאמר גם כאן בענין נערים קטנים. מתרצת הגמרא, **הָתָם** בענין נערה קטנה **לֹא מְפָרֵשׁ** הכתוב **מְקוֹמָהּ** מאין היא באה, לכך ניתן לפרש ש'נערה' הוא על שם מקומה, ואילו **הָכָא** בענין הנערים הקטנים **מְפוֹרָשׁ מְקוֹמָן** שיצאו מיריחו, ולכך אין לפרש ש'נערים' הוא על שם מקומם.

עוד נאמר שם, **"וַיִּפֶּן אַחֲרָיו וַיִּרְאֵם וַיְקַלְלֵם בְּשֵׁם ה'",** מפרשת הגמרא, **מָה רָאָה, אָמַר רַב, רָאָה מַמָּשׁ** – שהענישם בראייתו, **כִּדְרַבְּתַנְיָא, רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר, כָּל מָקוֹם שֶׁנָּתְנוּ חֲכָמִים עֵינֵיהֶם** לרעה, **הִתְּוצְאָה הֵיתָה אוֹ מִיתָה אוֹ עוֹנִי. וּשְׁמוּאֵל אָמַר, רָאָה** ברוח הקדש **שֶׁבּוֹלָן נִתְעַבְּרָה בָּהֶן אִמָּן בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים** שהוא יום שאסור בתשמיש המטה. **וְרַבִּי יִצְחָק נַפָּחָא אָמַר, בְּלוֹרִית** – שער שמגדלים אחורי העורף **רָאָה** שיש **לָהֶן כָּאֲמוֹרִיִּים** ולכך קללם. **וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר, רָאָה** ברוח הקדש **שֶׁלֹּא הָיְתָה בָּהֶן לַחְלוּחִית שֶׁל מִצְוָה** ולכך קללם. שואלת הגמרא, **וְדִלְמָא בּוּרְעֵייהוּ נְיֵהֶוֵה חֲוָה** – תהיה לחלולית, ואין ראוי לקללם. **אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר** ראה שאין לחלוחית **לֹא בָּם וְלֹא בְּזַרְעָם עַד סוֹף כָּל הַדּוֹרוֹת** ולכך קללם.

אחרי שאלישע קללם נאמר שם, **"וַתֵּצֶאנָה שְׁתַּיִם דֻּבִּים מִן הַיַּעַר וַתְּבַקַּעְנָה מֵהֶם אַרְבָּעִים וּשְׁנֵי יְלָדִים",**